

KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
HITTUDOMÁNYI KAR

KIVÁLASZTÁS KRISZTUSBAN

Krisztus munkájának szerepe és helye Arminius műveiben és a Dordrehti
Kánonok teológiai érvelésében
- doktori értekezés -

Tézisfüzet

Témavezetők:
Prof. Dr. Szűcs Ferenc
Dr. Békési Sándor

László Emőke

Budapest
2017

Tézisek

1. Arminiust Istenről való felfogása indította arra, hogy a Krisztusban való üdvösség dekrétumát az egyének kiválasztásának örök tanácsa elé helyezze.
2. A dekrétumok sorrendje nem csak Isten szándékának belső rendjét tükrözik, hanem azt a módot is, ahogyan az eleve elrendelést hirdetni és tanítani kell, mert annak alapja az Atya és a Fiú közti üdvszövetség (pactum salutis), valamint Isten és az ember szövetségi viszonyában bontakozik ki.
3. A Dordrehti Kánonok nem általában a református predestináció-tan összegzésének szándékával, hanem egy konkrét teológiai vitában született állásfoglalásként fogalmazódtak meg, ezért nem tekinthetünk el értelmezésükkor e vita kontextusának figyelembe vételétől.
4. A kiválasztás és eleve elrendelés tárgyalásakor figyelembe kell venni, hogy az üdvösséghez kapcsolódó ok-okozati összefüggések feltárásának módszere az emberre elsősorban, mint a kiválasztás tárgyára tekint. Éppen ezért a kérdés tárgyalásakor, tekintettel a tanítói és lelkipásztori szempontokra is, fontos kidomborítani azt, hogy a bűnös ember, mint Isten megszólítottja, elhívottja, Krisztus által megváltottja és szövetségébe fogadottja lesz részese az üdvösségre rendelés kegyelmi dekrétumának.

Összefoglalás

A XVII. század elején J. Arminius és Fr. Gomarus között kibontakozó teológiai vita a predestinációról olyan horderejűnek bizonyult, hogy mind a mai napig hatással van a református egyházak teológiai gondolkodására és életére. A magyar olvasóközönség számára a vita leginkább a Dordrehti Kánonok reflexiójából ismert. Ezzel szemben Arminius gondolatai alig ismertek, s gyakran előfordul, hogy a későbbi remonstráns nézeteket megalapozatlanul Arminiuséval azonosítják. A dolgozat így egyfajta hiánypótlás is kíván lenni, amely feltárja a XVII. századi predestinációs vita hátterét, különös tekintettel annak egyik fontos kérdésére: mi Krisztus munkájának szerepe és helye Arminius és dordrehti kánonok teológiai érvelésében.

A bevezető gondolatok és a kutatási módszer bemutatása (I.) után a dolgozat II. fejezete dogmatörténeti áttekintéssel kezdi a téma kifejtését. A korántsem teljes lista Augustinustól kezdve Perkinsig elsősorban azokat a teológusokat és műveiket mutatja be, akik meghatározó tekintélyek és hivatkozási alapok voltak Arminius és kortársai számára. Az egyes teológusok tárgyalása jó alkalom arra, hogy ne csak a tanításbeli párhuzamokra mutassunk rá, hanem a sokszor nem lényegtelen különbségekre is. Emellett a fejezet rá kíván világítani arra a tartalmi, módszerbeli és strukturális sokszínűségekre is, amely jellemzi a reformáció korai és későbbi szakaszát. Fontos meglátnunk azt a hangsúlyeltolódást is, amely Bezatól kezdődően tetten érhető a református teológusok már a második generációjánál: ti. hogyan lesz az üdvösség sola gratia jellegének hangsúlyozása helyett az ordo salutis, majd az ordo decretis a korabeli teológia központi kérdése és mindez hatást gyakorolt az eleve elrendelés tárgyalásának módjára.

A III. fejezet Arminiusnak a téma szempontjából fontos műveinek vizsgálatával foglalkozik, bemutatva azokat a meghatározó motívumokat is, amelyek mentén kialakítja a kiválasztás és eleve elrendelés dekrétumának

sajátos Krisztus-központú rendjét. Az egyik ilyen meghatározó motívum Istenről alkotott felfogása, melynek kiindulópontja, hogy Isten jó. Arminius számára Isten jó volta már önmagában is kizárja az abszolút akarat téziséét és azt, hogy a bűn előre tudása nélkül bárkit is kárhozatra választana el. Isten jó voltából következik munkáinak – így a teremtett világnak is – jó és értékes volta. A teremtettség értékes volta miatt Arminius szerint az nem lehet pusztán a kettős eleve elrendelés eszköze, hanem önmagában is célja van. A teremtésben Istennek ugyanazon tulajdonságai mutatkoznak meg – jóság, bölcsesség és szeretet – amelyek az újjáteremtés munkájában is nyilvánvalóvá válnak. Istennek a teremtett világ iránti szeretete Arminius értelmezésében azt is jelenti, hogy Isten az embert előbb teremtményi mivoltában szereti, majd csak ezt követően kiválasztottjaként.

Isten természete határozza meg teremtményeihez fűződő viszonyát is, amit Arminius kezdettől fogva szövetségi viszonyként jellemez. A szövetségi viszony alapja az Atya és Fiú közti üdvszövetség. Ebből a szövetségből következik a papi és királyi tiszt, s ez az alapja az egyes ember – a hívők – kiválasztásának is. Mivel pedig Krisztus Isten és az ember között áll, ezért váltságának érdeme is univerzális, bár a kiválasztás partikuláris. Arminius szerint Krisztust azért kell a kiválasztás fundamentumának nevezni, mert az Atya által rendelt megváltói szenvedése és halála kiengesztelte Isten igazságát a bűnösök iránt, akiket a Lélek által hatékonyan el is hív és meg is szentel. Ezért határozottan amellet érvel, hogy a predestináció definíciójából nem hiányozhat a Közbenjáró kiválasztása és eleve elrendelése. Az üdvösségre rendelés első dekrétuma Krisztusnak, mint Közbenjárónak az elrendelése. A hithez szükséges hatékony eszközök és a hívők üdvösségre rendelése e dekrétum következményei.

Arminius a kiválasztásban és eleve elrendelésben igyekezett Isten szuverenitását hangsúlyozni. A hit és a kegyelem kizárólag Isten ajándéka. A hitetlenség és az elhívás elutasítása viszont az ember döntése kell, hogy legyen,

máskülönben Isten lesz a bűnben maradás és kárhozat oka. Az isteni és emberi akarat közötti feszültséget Arminius a jezsuita eredetű közbeeső ismeret fogalmával igyekszik feloldani, amely számol a lehetséges emberi reakciókkal és azt a lehetőséget választja, amely megegyezik Isten akaratával.

A IV. fejezet a teológiai vita Arminius halála utáni alakulását mutatja be: a Remonstrancia állásfoglalását és a hágai konferencián elhangzott érveket (IV.1.). Ezt követően a dordrehti zsinat történéseinek rövid bemutatása következik (IV.2.). Fontos látnunk, hogy a Dordrehti Kánonok hatástörténetüktől függetlenül egy konkrét teológiai vitára adott válaszok, amelyek emellett igyekeztek konszenzust teremteni a korántsem egységes állásfoglalások között. A IV.3. alfejezet a zsinat jegyzőkönyvében rögzített írásbeli állásfoglalások és a kánonok szövege alapján vizsgálja a kérdést: Krisztus a kiválasztás vagy az üdvösség fundamentuma? Lényeges konklúziója ennek a résznek, hogy a kánonok nem állítják egyértelműen a korlátozott elégtétel gondolatát. Ehelyett finom különbséget tesznek Krisztus elégtételének elégségessége, amely általános és hatékonysága között, amely partikuláris.